

ВИЩА ШКОЛА

УДК 378:784.071.2-051].02

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.80.2.14>

К. О. Марченко

викладач кафедри академічного та естрадного вокалу
Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка

ВИКОНАВСЬКА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ АРТИСТІВ-ВОКАЛІСТІВ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті досліджується питання виконавської культури майбутніх артистів-вокалістів як науково-педагогічної проблеми. Автором розкрито сутність понять «культура», «виконавська культура». У статті надано визначення терміна «культура» такими вченими: М. Каганом, І. Зимньою, О. Рудницькою. Висвітлено аналіз останніх досліджень та публікацій з означеної проблематики. Визначено напрями фахової підготовки сучасних артистів-вокалістів у вищих закладах освіти мистецького спрямування. Уточнено й описано ключові складники виконавської культури майбутніх артистів-вокалістів, до яких віднесено вміння передавати художньо-образний зміст твору, чисте інтонування, художній смак, емпатійність.

На думку автора, художньо-педагогічна творчість майбутніх артистів-вокалістів, яка має розвиватися у процесі навчання у вищому закладі освіти, сприятиме ефективному формуванню в них виконавської культури на заняттях із сольного співу, історії стилів і жанрів у музичному мистецтві, джазового сольфеджіо та джазової імпровізації, роботи з концертмейстером над вокальним репертуаром.

У матеріалах статті обґрунтовано необхідність формування в майбутніх артистів-вокалістів базових теоретичних та практичних знань, умінь та навичок для виховання в них виконавської культури. Автор поділяє думку зарубіжного науковця Н. Нургаянова щодо окреслення специфічних якостей, які характеризують вокально-виконавську культуру майбутніх артистів-вокалістів, та визначення функцій, які виконує виконавська культура. Серед якостей вокально-виконавської культури майбутніх артистів-вокалістів автором конкретизовані й описані такі: музичність, сукупність вокальних знань, умінь та навичок, креативність, артистизм, рефлексія, емпатійність, особистісна професійна позиція. У статті також уточнені функції, які виконує виконавська культура, як-от: інтегративна; регулятивна, або нормативна; аксіологічна, або оціночна; виховна та світоглядна. Запропоновано структурні компоненти виконавської культури: мотиваційний, когнітивно-технологічний, операційно-творчий та рефлексивний. Автором визначено сутність виконавської культури майбутніх артистів-вокалістів, яка характеризується високим рівнем виконавської майстерності та визначається вміннями інтерпретації музичного твору.

Ключові слова: виконавська культура, вища школа, майбутні артисти-вокалісти, вокально-виконавська підготовка, сутність та структура.

Швидкі темпи соціально-економічних перетворень, світові тенденції гуманізації, інтеграції та глобалізації суспільства визначають радикальні зміни в сучасній науці й освітній галузі. Основним завданням сучасної системи вищої мистецької освіти є формування в майбутніх фахівців необхідних теоретико-методичних знань, практичних умінь та навичок, необхідних їм у подальшій професійній діяльності. У зв'язку зі зменшенням навчальних годин та збільшенням годин для самостійної роботи мало уваги у вищій школі приділяється формуванню у студентів духовної культури. Натепер є багато негативних чинників, які впливають на становлення духовної культури здобувачів вищої мистецької освіти. До них можна віднести

втрата бажання «глибоко занурюватися» у світ національної та світової культури, мистецтва й духовно-моральних цінностей, що веде за собою культурний занепад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сучасної педагогіки мистецтва, культурологічної освіти відображені в наукових працях Н. Гуральник, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Шевнюк, О. Щолокової й інших. Питання фахової підготовки майбутнього артиста-вокаліста розглянуті педагогами-практикантами та науковцями: Д. Бондаренко, І. Куліковською, Ю. Мережко й іншими. Проблема формування вокальної-виконавської культури цікавила таких учених: Д. Аспелунда,

Д. Євтушенка, В. Ємельянова, Ф. Заседателева, М. Микишу, В. Морозова, О. Стахевича, Л. Тоцьку й інших.

На думку сучасного науковця Ю. Мережко, вокально-виконавська підготовка майбутніх артистів-вокалістів – це складник їхньої фахової підготовки, який розглядається як процес і результат опанування студентами цілісної системи професійно-педагогічних та спеціальних знань, умінь, елементів педагогічної, виконавської техніки, що сприятимуть засвоєнню змісту музично-педагогічної освіти та забезпечать високий рівень їхньої майбутньої професійної діяльності [1, с. 3].

Останніми роками вчені приділяли велику увагу виконавській культурі артистів-вокалістів академічного напрямку, але мало хто з науковців розглядав виконавську культуру артистів-вокалістів естрадного спрямування.

Отже, **мета статті** – проаналізувати стан дослідженості означеної проблеми в науково-педагогічній літературі та визначити сутність, зміст та компонентну структуру поняття «виконавська культура майбутніх артистів-вокалістів».

Виклад основного матеріалу. *Культура* (від лат. *cultura* – виховання, освіта, розвиток) – сукупність практичних, матеріальних та духовних надбань суспільства, які виражають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності. У вужчому розумінні культура – це сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування (школи, виші, клуби, музеї, театри, творчі спілки, товариства тощо). Людство являє собою універсальний суб'єкт культури, а в конкретно-історичних обставинах суб'єктами культурної творчості виступають окремі людські спільноти та їх асоціації – племена, народи, нації, багатонаціональні утворення, що виробляють, розвивають та збагачують усю сукупність практичних і духовних умов свого існування [2, с. 320].

Поняття «культура» розглядалось багатьма науковцями. М. Каган визначає феномен культури в контексті багатоаспектної життєдіяльності людини: «Культура є такою формою буття, яка перетворюється особистісною діяльністю» [3, с. 41]. Також учений виокремлює такі види діяльності, як: пізнання, перетворення, спілкування, ціннісна орієнтація.

З-поміж наявних теорій, концепцій культури в освіті відомим є положення І. Зимньої, яка розглядає культуру в контексті кількох аспектів, як-от: *культура особистості* (культура взаємин і культура саморегуляції), *культура діяльності* (культура інтелектуальної і професійної діяльності),

культура соціальної взаємодії з іншими людьми (культура поведінки і спілкування) [4, с. 25–28].

Більшість учених (соціологи, культурологи, педагоги, психологи, мистецтвознавці) визначають феномен культури як сукупність усіх видів діяльності, звичаїв та вірувань. О. Рудницька в контексті визначення сутності культури, із зауваженням на розвиток особистості через освіту, зазначила, що «культура – це все те, що відрізняє діяльність людей та її результати від тих природних явищ, які не зазнали змін при цій діяльності. Загалом вона інтегрується в єдиному контексті життя, тобто культура суспільства неминуче шукає виходу в культуру особистості» [5, с. 47].

Серед проблем духовного виховання студентів закладу вищої освіти є зниження рівня художньо-естетичних потреб. Більшість студентів зорієнтовані на зразки масової сучасної музики низької якості, яка не відповідає критеріям духовності. Саме тому дуже важливо приділити увагу вихованню таких фахівців, які здатні створювати, зберігати та примножувати традиції музичного мистецтва. Рішенням цієї проблеми є освоєння високохудожніх зразків музичної творчості.

Як визначає О. Стахевич, музична культура, будучи системою, виступає як підсистема щодо систем більш високих рівнів, зокрема, загальнолюдської культури. Учений представляє музичну культуру, яка є частиною загальнолюдської культури, у вигляді системи, що об'єднує:

1) музичні цінності (твори та їх виконавські трактування);

2) види діяльності, їх створення, зберігання, відтворення, перетворення, поширення та засвоєння;

3) спеціальні інститути й установи (разом із необхідними матеріальними засобами), що забезпечують цю діяльність [6, с. 27].

Сутність поняття «*виконавська культура*» – здатність особистості музиканта свідомо засвоювати, формувати, зберігати, примножувати, актуалізувати, передавати професійну цінність для підвищення ефективності музично-виконавської діяльності. Виконавська культура визначає сукупність особистісних та професійних якостей, які передбачають здатність володіти вокальними прийомами у процесі практичної діяльності, усвідомлювати художньо-образний зміст та вміти оцінювати естетичне явище музичного твору.

Перед артистом-вокалістом постає завдання вміло володіти не тільки музичними здібностями, артистизмом, художнім смаком, а і знаннями музичних стилів та прийомів, уміти органічно їх поєднувати у процесі виконання вокальної композиції.

Вокальний репертуар майбутніх артистів-вокалістів має включати велику кількість творів різних епох, стилів і жанрів, що мають цільову виховну спрямованість.

Зарубіжний науковець Н. Нургаянова у власному теоретичному дослідженні виділила якості, які характеризують вокально-виконавську культуру майбутніх артистів-вокалістів, серед яких:

- музичність, що включає художнє втілення, чисте інтонування, художній смак;
- сукупність вокальних знань, умінь та навичок, що сприяють досягненню єдності інтонаційно-образного сприйняття; відтворення твору відповідно до характеру, стилю і жанру;
- креативність – ставлення до виконавства як до творчого процесу, як особливе вміння виконувати, інтерпретувати, переживати музику, наповнювати твори особистісним змістом;
- артистизм, що включає образне мислення, вміння володіти своїм тілом, мовну виразність;
- рефлексія як професійне мислення і самосвідомість, вміння оцінити якість власного виконання музики на основі своїх уявлень про красу співочого звучання, вокальної інтерпретації твору;
- емпатійність – вміння своїм виконанням викликати співпереживання у слухача, володіння засобами вираження емоцій через тембр голосу, динамічні відтінки;
- особистісна професійна позиція – яскраво виражене й обґрунтоване ставлення до вокальної і педагогічної діяльності [7, с. 5].

Серед функцій, які виконує виконавська культура, автор виділяє такі:

- пізнавальну функцію – відбувається через виконавську культуру, яка об'єднує в собі органічну цілісність, теоретичні та практичні знання, особистісну професійну позицію, художній смак; людина усвідомлює своє місце і значення в духовній культурі;
- інформативно-трансляційну функцію – виступає як передавання соціокультурного досвіду від попередніх поколінь і обмін духовними цінностями між народами;
- комунікативну функцію виконавської культури – полягає у взаємодії між композитором, музичним твором, виконавцем та слухачем. Саме ця функція виконавської культури забезпечує зв'язок поколінь та служить фундаментом для становлення і зростання духовного потенціалу;
- інтегративну функцію – полягає в тому, що майбутній артист-вокаліст має володіти як музичними здібностями, так і знаннями музичних стилів, жанрів та прийомів, а також системою норм звуковидобування, фонації, побудовою фраз, артикуляції, дикції, методики викладання сольного співу, історії зарубіжної й української музики тощо;
- регулятивну, або нормативну, функцію виконавської культури – важливим компонентом виконавської культури є систематичність. Дисципліна й організація студента на занятті дозволяє виробити правильну корпусну постанову, вміння користуватися співацьким диханням, високою

позицією звуку, природною артикуляцією. Тому важливо для майбутніх здобувачів освіти музичного спрямування дотримуватись нормативних правил на заняттях із сольного співу. Сюди також належать норми та правила поведінки, що виступають правилом етикету. Виконавська культура досягається в результаті систематичних спеціальних навчальних та репетиційних занять;

- аксіологічну, або оціночну, сутність якої полягає в умінні артистів-вокалістів критично оцінювати власні вокальні можливості. Адже вміння чути себе, оцінювати чистоту інтонації демонструє фахову підготовку майбутніх артистів-вокалістів;

- виховну функцію. Аристотель у своєму філософському вченні багато уваги приділяв проблемі виховної ролі музичного мистецтва, вказуючи на зв'язок мистецтва з моральністю людини: «Можна стверджувати, що вона (музика) є предметом виховання для молоді» [8, с. 137]. Виховна функція виконавської культури виступає чинником саморозвитку. Запам'ятавши попередній досвід, студент не припиняє саморозвиток, а ставить перед собою нові завдання та нову мету;

- світоглядну функцію, яка формується на таких дисциплінах, як: світова музична література, історія української музики, джазове сольфеджіо та джазова імпровізація. Засобом зв'язку людини зі світом є художнє мислення (зокрема, музичне), що забезпечує можливість відкриття нового музичного змісту твору [7].

Виконавська культура майбутніх артистів-вокалістів є складним феноменом, який включає в себе такі *структурні компоненти*: мотиваційний, когнітивно-технологічний, операційно-творчий та рефлексивний.

Мотивація виражається інтересами, цінностями, прагненням, мотивами, а також допомагає студенту знайти сенс у певній діяльності. Цей компонент спонукає студента ставити перед собою завдання, які включають у себе професійне самовдосконалення, розвиток професійних умінь та якостей.

Когнітивно-технологічний компонент виконавської культури виражає мистецькі, загальнокультурні, педагогічні знання, щодо формування вокальних умінь та навичок, володіння методикою навчання естрадного співу, готовність упроваджувати у власну вокальну діяльність інноваційні технології естрадного співу.

Когнітивно-технологічний компонент – це сукупність прийомів, які майбутні артисти-вокалісти застосовують у своїй діяльності. До технологій естрадного співу відносять: володіння співацькою позицією, манерою, видами звукоутворення, що притаманні естрадному виконанню; вміння їх застосовувати, а також володіння звукопідсилювальною технікою.

Операційно-творчий компонент спонукає реалізовувати на практиці знання й уміння, здобуті під час навчання, і допомагає досягати артистам-вокалістам творчої самореалізації у процесі вокального естрадного виконавства. Виконавська культура проявляється через самостійне художнє осмислення музичного твору й оригінальну інтерпретацію з урахуванням індивідуального стилю виконавця.

Рефлексивний компонент виконавської культури майбутніх артистів-вокалістів зумовлюється тим, що виконавська діяльність потребує оцінки –виконавцем, слухачами, педагогом. І від того, наскільки адекватною й усвідомленою є оцінка власного виконання, залежить ефективність фахової підготовки загалом.

Формування виконавської культури насамперед пов'язано не тільки із професійними знаннями, вміннями та навичками, але й з індивідуальними музичними задатками особистості та специфікою розвитку кожного студента окремо, що надалі становлять його пріоритетні професійні та загальнокультурні якості.

Висновки і пропозиції. Отже, художній потенціал, естетичність, розмаїття вокальних традицій, накопичених за всю історію людства, вказують на важливу роль вокальної творчості в сучасному вихованні майбутніх здобувачів мистецької освіти. Виконавська культура артиста-вокаліста має свою специфіку, зумовлену цілями, завданнями та функціями співацької діяльності. До числа спеціальних знань, умінь і навичок, що сприяють підвищенню рівня вокальної-виконавської культури артиста-вокаліста, повинні входити історико-мистецтвознавчі, теоретико-методичні, вокально-імпровізаційні знання, практичні вміння та навички.

Отже, виконавська культура майбутніх артистів-вокалістів базується на компонентній структурі та виконує функції, що дозволяють вокалістам зрозуміти художньо-образний зміст музичного твору, розвинути музичні здібності, встановити мету та самореалізуватись у професійному просторі. Процес професійної підготовки майбутніх

артистів-вокалістів має цілісний, системний характер, а його результатом є готовність студента до вокально-виконавської діяльності.

Перспективи подальший розвідок будуть стосуватися висвітлення специфіки, структури та змісту фахової підготовки майбутніх артистів-вокалістів у вищих закладах мистецької освіти.

Список використаної літератури:

1. Мережко Ю., Петрикова О., Леонтієва С. Вокально-виконавська підготовка майбутніх артистів-вокалістів у вищій школі на основі міждисциплінарної інтеграції. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2017. V. (23). I. P. 139. URL: www.seanewdim.com.
2. Філософський словник / за ред. В. Шинкарука. 2 вид., перероб. і доп. Київ : головна редакція Української радянської енциклопедії, 1986.
3. Каган М. Философия культуры. Санкт-Петербург : ТОО ТК «Петрополис», 1996.
4. Зимняя И. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека. *Высшее образование в России*. 2005. № 4. С. 25–28.
5. Рудницька О. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навчальний посібник. Київ : ІЗМН, 1998.
6. Стахевич О. Основи вокальної педагогіки: курс лекцій : навчальний посібник для студентів диригентсько-хорових факультетів музичних і педагогічних вузів. Харків : ХДАК ; Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2002. Ч. 1 : Природно-наукові теорії сольного співу. 91 с.
7. Нургаянова Н. Формирование вокально-исполнительской культуры будущего педагога-музыканта как педагогическая проблема. *Вестник Татарского государственного гуманитарно-педагогического университета*. 2010. № 3 (21). С. 1–6.
8. Музична естетика античного світу / вступ. нарис і зібрання текстів професора О. Лосева. Київ : Муз. Україна, 1974. 217 с.

Marchenko K. Performing culture of future vocal artists as an academic and pedagogical issue

The paper studies the matter of performing culture of future vocal artists as an academic and pedagogical issue. The author expands the essence of such concepts as "culture" and "performing culture". The paper provides definitions of "culture" suggested by scholars M. Kahan, I. Zimnia and O. Rudnytska. The analysis of the latest studies and publications on the specified issue is covered and the directions of professional training of modern vocal artists in higher educational institutions of art are determined. The key components of the performing culture of future vocal artists are specified and described, including the ability to convey the artistic and figurative content of the work, pure intonation, artistic taste, empathy.

The author believes that the artistic and pedagogical work of future vocal artists, which should be developed in the process of studying in educational institutions, will contribute to the effective development of their performing culture in classes in Solo Singing, History of Styles and Genres in Music, Jazz Solfeggio and Jazz Improvisation, Working with the Accompanist on the Vocal Repertoire.

The paper materials substantiate the necessity to develop basic theoretical and practical knowledge, skills and abilities in future vocal artists in order to develop their performing culture. The author shares the opinion of foreign scholar N. Nurgayanov on outlining the specific qualities that characterize the vocal and performing

culture of future vocal artists and defining the functions implemented by performing culture. The author specifies and describes the following qualities of vocal and performing culture of future vocal artists: musicality, set of vocal knowledge, skills and abilities, creativity, artistry, reflection, empathy, personal professional position. The paper also elaborates on the functions implemented by performing culture: integrative; regulatory or normative; axiological or evaluative; educational and ideological functions. The structural components of performing culture – motivational; cognitive and technological; operational and creative, as well as reflexive component – are suggested. The author defines the essence of the performing culture of future vocal artists, which is characterized by a high level of performing skills and is determined by the ability to interpret the musical piece.

Key words: *performing culture, higher education, future vocal artists, vocal and performance training, essence and structure.*